

po gozdovih, seveda pa lahko kolesarji uporabljajo gozdne poti. Vendar so se, na primer, na Bavarskem že tako razšopirili, da nameravajo tam uvesti registracijo terenskih koles, kajti le tako bodo lahko videli, s kom imajo opravka.

Zaviranje na planinskih pašnikih uničuje, kot smo že pogosto zapisali, tenko, občutljivo in življenjsko pomembno vegetacijsko plast. V najboljšem primeru se takšna poškodba zaraste v petih letih, sicer pa se brazde zaradi erozije še poglabljajo in se ne prime nobena travnata bilka več. Divjanje po pašniškem svetu tudi plaši divjad in povzroča nepopravljivo škodo.

V Zvezni republiki Nemčiji so samo lani prodali 1,25 milijona gorskih koles, skoraj tretjino več kot leto dni prej. Skoraj četrtnina teh koles se vsaj enkrat znajde skupaj s svojimi lastniki v gorskem svetu.

Varuhi narave se ob tem zavzemajo za razumno politiko, saj vedo, da kolesarjev ne morejo preganjati kar počez. Dejstvo je namreč, da je kolo tisto prevozno sredstvo, ki ne zavzame veliko prostora in ne rabi nobene druge energije kot le moč lastnikovih mišic. Razumna raba takšnih in drugačnih koles zagotavlja veliko užitek v naravi tako tistim, ki hodijo v hribe peš kakor tudi kolesarjem, če se seveda sprijaznijo z omejitvami.

NOVA OBLIKA REKREACIJE V GOZDU IN NA PLANINSKIH POTEH

KOLE SARJENJE POD DROBNOGLEDOM

BARBARA NOVAK

Gozdarski oddelek Biotehniške fakultete Ljubljanske Univerze je letošnjega marca v prostorih Inštituta za gozdno in lesno gospodarstvo v Ljubljani pripravil dvo-dnevni seminar o rekreacijski vlogi gozda. Na njem so razpravljali o vsakršnih možnostih udejstvovanja, ki se obiskovalcem ponujajo v gozdu, pa tudi o škodljivih vplivih takšnih dejavnosti. Med drugim je bilo občinstvu posredovano predavanje »Gorsko kolesarjenje — nova oblika rekreacije v gozdu«, ki ga nekoliko skrajšanega, vendar vsebinsko nikakor okrnjenega z dovoljenjem avtorice, absolventke krajske arhitekture na Biotehniški fakulteti, objavljamo, saj gozd pokriva dobršen del območja, kjer so speljane planinske poti. (Op. ur.)

* * *

Gorsko kolesarjenje je oblika rekreacije, ki postaja v svetu in pri nas vse bolj popularna. Dokaz za to je tudi močno povečanje proizvodnje gorskih koles. Po podatkih plansko analitske službe tovarne Rog v Ljubljani iz lanskega decembra so leta 1988 tam izdelali 300, lani pa že 2000 takšnih koles, medtem ko je letošnja predvidena proizvodnja 12 500 gorskih koles za domači trg in 25 000 takšnih koles za izvoz.

V Sloveniji je bilo torej doslej kupcem na voljo 2300 Rogovih gorskih koles in če tej številki prištejemo še enkrat tolikšno število uvoženih, se število gorskih koles pri nas giblje okrog 5000.

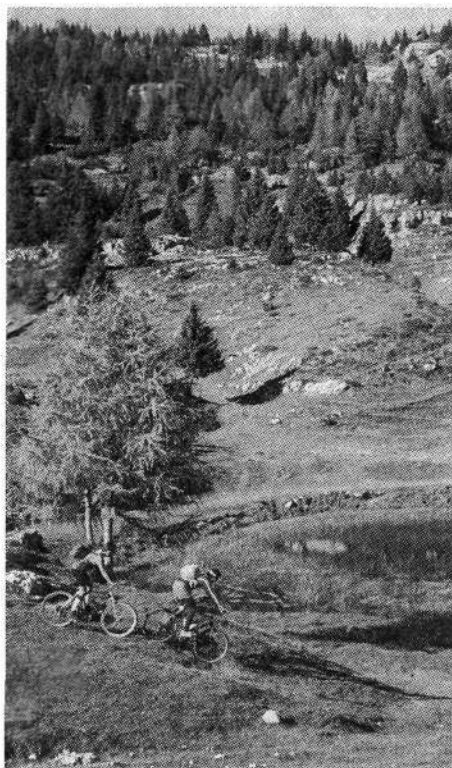
Pojav gorskega kolesarjenja je omogočil razvoj na področju tehnologije izdelave koles, gonilna sila tega razvoja pa je želja sodobnega človeka po novih načinih rekreacije, ki bi omogočili čim bližji

stik z naravo na čim bolj udoben način. Ker je sodoben človek že ekološko ozaveščen, se zaveda, da s prevoznim sredstvom, katerega hrup in izpuhi onesnažujejo in zastrupljajo okolje, ne more v naravo, če želi, da bo ostala takšna, da se bo vanjo rad vračal. S tega vidika je kolo, če ne upoštevamo človeških nog, edino ekološko sprejemljivo transportno sredstvo.

KAJ ZMOREMO IN KAJ SMEMO

Zato so proizvajalci koles v Kaliforniji skonstruirali kolo »all terrain bike« (ATB). Kot že ime pove, je primerno za vožnjo po kakršnem koli zemljišču. To je bil prototip današnjega gorskega kolesa, ki ga tudi pri nas poznamo pod imenom »mountain bike« (MTB). Razlog za to, da je šel razvoj kolesa v smeri gorskega kolesa, je verjetno v dejstvu, da je gozd, eden od najprivlačnejših prostorov za rekreacijo, zaradi kmetijske izrabe in urbanizacije ravninskih predelov izrinjen v gričevnat in gorat svet.

Skonstruirati je bilo torej potrebno kolo, s katerim je mogoče premagovati tudi zahtevnejše vzpone in druge ovire. To jim je uspelo z iznajdbo eliptične tristopenjske verižnice, katere prenosni mehanizem maksimalno izkorišča vloženo energijo mišic. Taka verižnica na težavnih terenih in vzponih zmanjšuje porabo kolesarjeve moči za približno devet odstotkov v primerjavi s klasično izvedbo tristopenjskih verižnic. Zadnja verižnica je šeststopenjska. Kolo ima poseben zavorni sistem, s katerim je zagotovljena varnost pri spustu, ter široke gume in močno konstrukcijo, ki omogoča vožnjo po neutrjenih površinah. Tako kolo nam ponuja neomejene možnosti za vožnjo po makadamu, gozdnih cestah, peš poteh, v planine, čez trav-

Ali je takšno kolesarjenje še dopustno? Če je po planini speljana kolovozna pot, nemara je, sicer pa komajda

nike, pašnike in z malo slalomske spretnosti celo po gozdu.

Vprašanje, ki se v zvezi z vsemogočnostjo človeka v ekološkem kontekstu pogosto zastavlja, pa je: ali to, kar zmoremo, tudi smemo? Vprašati se moramo, ali prostor lahko brez škode prenese še eno dodatno obremenitev, ki jo predstavlja gorsko kolesarjenje. Kolesarji namreč niso edini uporabniki gozdnega prostora. Ne smemo pozabiti, da so naši gozdovi danes ekološko že močno obremenjeni: zunanje z industrijskimi imisijami, notranje pa z zahtevami posameznih dejavnosti, ki izkoriščajo ta prostor. Znotraj sistema uporabe prostora mora vsaka dejavnost skrbeti za to, da ne ogroža drugih dejavnosti. S tega vidika je nujno, da se vsaka dejavnost omeji do tiste mere, ki ji omogoča sožitje z drugimi dejavnostmi. To so osnovna načela, na podlagi katerih bomo prišli do meril, kam v gozdnem prostoru z gorskimi kolesom smemo in kam ne.

PROBLEMI ZARADI KOLESARJENJA

Gorsko kolesarjenje je rekreacijska dejavnost, ki se je sprva odvijala posamično in neformalno. Z naraščanjem števila

kolesarjev, ki je bilo podprto z domačo proizvodnjo gorskih koles, je začela ta dejavnost dobivati tudi formalne oblike. V začetku letošnjega marca so v Ljubljani ustanovili klub za gorsko kolesarjenje, ki ima v programu kartiranje tras za takšno športno udejstvovanje, prirejanje različnih orientacijskih tekmovanj in izletov ter seznanjanje članov s siceršnjimi zanimivimi trasami in z etiko obnašanja gorskih kolesarjev.

Gorsko kolesarjenje je postalo tudi sestavni del turistične ponudbe, saj že imamo izposojevalnice gorskih koles v Kranjski gori in Bohinju.

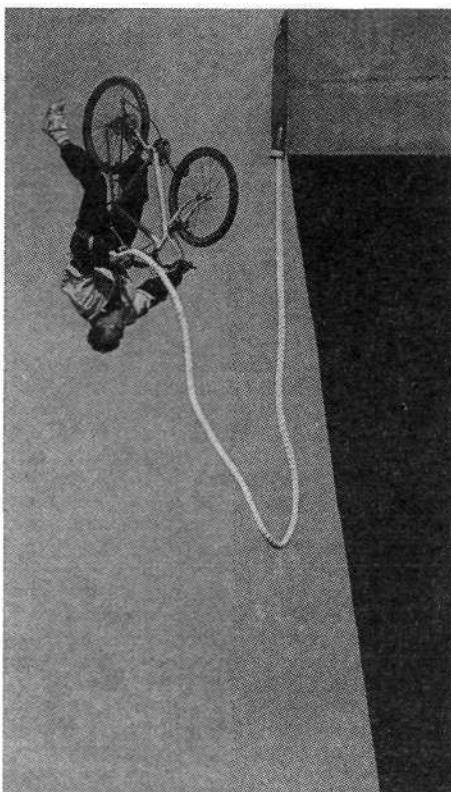
Gorski kolesarji so torej tu, z njimi pa tudi prvi problemi. Kot vemo, je značilnost in privlačnost gorskega kolesarjenja ravno v tem, da kolesarji ne potrebujejo utrjenih poti, temveč lahko gredo povsod, kjer jim zemeljska površina to dopušča. In kaj ostaja za njimi? Poležana trava, pomečkana podrast, poškodbe na grmovju, zareze v tleh ali celo razgaljeno podtalje. Mehanske poškodbe rastlin, predvsem talnega substrata, lahko na višjih nadmorskih višinah, krasu in drugih ekstremnih rastiščih vodijo do negativnih, degradacijskih procesov, predvsem do novih erozijskih žarišč. Posebno ogroženi so visokogorski ekosistemi, ki imajo zaradi mejnih življenjskih pogojev manjšo izravnalno sposobnost in so zato ekološko manj stabilni. Vsak najmanjši poseg v pogoje njihovega obstoja jih lahko vrže iz ravnotežja in sproži procese degradacije.

Na probleme gorskega kolesarjenja v našem visokogorskem svetu so že začeli opozarjati predstavniki delovne organizacije Triglavski narodni park. Zavzemajo se za uskladitev te dejavnosti z interesi TNP. Republiškega komiteju za varstvo okolja in urejanje prostora so predlagali sprejem predpisov, s katerimi bi uredili nove oblike poseganja v ta prostor.

Da problemi visokogorskega sveta presega celo nacionalne okvire, je pokazal sprejem resolucije o ekološki zaščiti Alp. Na podlagi resolucije naj bi v prihodnjih dveh letih izoblikovali konvencijo o ekološki zaščiti Alp, ki bi obsegala prostorsko načrtovanje, zaščito tal, uravnavanje vodnega režima, varstvo narave in okolja, turizem, promet in preskrbo z energijo.

TRI KATEGORIJE POKRAJINE

Tudi gorsko kolesarjenje kot obliko rekreacije oziroma turistične ponudbe moramo presojeti z vidika varovanja narave in okolja. Ugotoviti moramo, kako je treba to dejavnost omejiti, da ne bo začela spodjedati temeljev lastnega obstoja — naravnega okolja. Varovati moramo torej naravno okolje pred gorskimi kolesarji za gorske kolesarje. Ugotoviti moramo, kam gorsko kolesarjenje glede na naravne zna-

Kot veljajo za preizkušanje plezalnih vrvi posebni testi, so jih začeli uvajati tudi najboljši proizvajalci gorskih koles: kolo in kolesarja navežejo na dovolj močno vrv in vse skupaj vržejo z višine, pri čemer je celotna obremenitev ob padcu na kolesnem okviru

čilnosti prostora sme in kam ne sme. In kamor sme, pod kakšnimi pogoji.

Praktično to pomeni, da je potrebno opredeliti območja, kjer je vožnja z gorskimi kolesi prepovedana, zatem območja, kjer je dovoljena vožnja v okviru določenih tras in obstoječih poti, ter območja, ki zaradi te dejavnosti niso ogrožena.

Vendar pri tem ne smemo gledati le na naravne značilnosti prostora, marveč moramo upoštevati, da obstaja sistem uporabe prostora, ki zagotavlja določeno ravnovesje interesov posameznih uporabnikov. Pojav novega uporabnika poruši to ravnovesje in s tem sproži konkurenčne in konfliktne odnose v boju za prerazporeditev prostora. Gorski kolesar prihaja v nasprotje z interesi planincev, izletnikov, lovcev, gozdarjev in ne nazadnje z interesi naravovarstvenikov. Kdo bo v boju za prostor zmagovalec in kdo bo popustil, ne sme biti prepuščeno naključju. Zato imamo prostorsko načrtovanje kot instrument za reševanje navzkrižnih interesov v prostoru. Deluje na načelih funkcionalnosti in ekološke skladnosti posameznih rab prostora.

PROSTOR IN DEJAVNOST

Ugotavljanje ranljivosti prostora je postopek, ki ga uporabljajo prostorski načrtovalci za oceno sprejemljivosti kakšne dejavnosti v določenem prostoru. Gre za ugotavljanje, kakšne so spremembe v prostoru, če vanj postavimo določeno dejavnost. Rezultat postopka je členitev prostora na območja, ki so zaradi te dejavnosti relativno bolj ali manj ogrožena.

Najprej moramo spoznati prostor in dejavnost, s katero posegamo vanj. Vsaka dejavnost namreč povzroča določene spremembe v različnem prostoru in obratno. Ko smo spoznali dejavnost in prostor, lahko napovemo pričakovane spremembe. Vendar sprememba sama po sebi ne pomeni nič: dati ji moramo pomensko oceno, da jo lahko obravnavamo kot pozitiven ali negativen učinek na prostor. Glede na pomensko oceno lahko označimo učinek določene dejavnosti na prostor kot bolj ali manj sprejemljiv oziroma nesprejemljiv.

Kako ugotavljamo ranljivost prostora zaradi gorskega kolesarjenja?

Značilnosti gorskega kolesarjenja povzročajo spremembe v biofizičnih in družbenih komponentah prostora, te spremembe pa imajo različen pomen v povezavi z različnim prostorom. Zareza v tla v območju apnenčaste matične podlage, ki ni strmo in je bogato poraslo z rastlinjem, ne pomeni kakšne usodne, ireverzibilne spremembe. Nasprotno pa lahko to na strmem svetu na laporju z redkim rastlinstvom ob obilnejših padavinah pomeni nastanek erozijskega jarka.

Če želimo ugotoviti, kakšne bodo spremembe, moramo poznati prostor in dejavnost. Ko torej dejavnost poznamo, moramo prostor zato, da ga spoznamo, členiti v posamezne sestavine. To so strmina, geološka osnova, raba tal, padavine, nadmorska višina, funkcija gozda in cestno omrežje.

Kakšna je občutljivost posamezne pojavnosti oblike gorskega kolesarjenja, ocenjujemo z relativno lestvico v okviru posamezne sestavine prostora. Prag sprejemljivosti in pomensko vrednost sprememb za posamezno pojavno obliko določene sestavine prostora dobimo na podlagi znanstvenih dognanj, standardov varovanja okolja in družbenih vrednot. Ko imamo po pojavnih oblikah ovrednotene vse sestavine prostora, jih združimo v skupno sliko ranljivosti prostora zaradi gorskega kolesarjenja. Skupna slika predstavlja členitev prostora glede na različne stopnje sprejemljivosti in hkrati pokaže območja, kjer je učinek sprememb nesprejemljiv. Na teh območjih je gorsko kolesarjenje treba prepovedati oziroma odsvetovati, na ostalem območju pa ga je potrebno ustrezno usmerjati.

USMERJANJE KOLESARJENJA

Gorsko kolesarjenje usmerjamo s splošno vzgojo kolesarjev prek sredstev javnega obveščanja (objava kodeksa obnašanja), s formalizacijo dejavnosti (ustanavljanje društev in sekcij za gorsko kolesarjenje, v okviru katerih je lažje uveljaviti določena načela za varovanje okolja in temu primerna merila obnašanja) ter s kartiranjem tras za gorsko kolesarjenje.

Klub gorskih kolesarjev že ima v programu kartiranje tras za gorsko kolesarjenje. Nedvomno o tem razmišljajo tudi v turističnih agencijah in izposojevalnicah gorskih koles (pa tudi v Planinski zvezi Slovenije; op. ur.). Gozdarji kot gospodarji gozdnega prostora ne bi smeli dopustiti, da kakšna dejavnost nenadzorovano vdira v prostor, za katerega so odgovorni družbi. Gozdna gospodarstva bi morala presoditi, kakšna je privlačnost njihovega območja za to zvrst rekreacije in ga na ustrezen način ponuditi zainteresiranim. Prav bi bilo, da bi trase za kolesarske poti opredelili s sodelovanjem zastopnikov interesov gorskih kolesarjev in predstavnikov stroke, ki odgovarja za ta prostor. Vsaka od sodelujočih strani vnaša v postopek svoje zahteve oziroma kriterije. Gozdarji bi bili pri tem zadolženi za vnos kriterijev varovanja in bi morali upoštevati strmino, geološko podlago, tip tal, rabo tal, nadmorsko višino, padavine in funkcijo gozda (zaščitena območja).

Poleg območij, ki so zaradi gorskega kolesarjenja ogrožena, je potrebno za projektiranje tras kolesarskih poti opredeliti tudi območja, ki so za gorsko kolesarjenje najbolj zanimiva. Kot kriteriji privlačnosti nastopajo začetne in ciljne točke kolesarjev (večja turistična središča), obstoječi sistem poti v prostoru, pestrost prostora (razgibanost reliefa, raznovrstnost rabe tal, prisotnost vodnega in gozdnega roba, mikroreliefni in mikrovegetacijski pojavi), naravna ohranjenost prostora, možnost dostopa do vode, razgledi, prisotnost naravnih in kulturnih znamenitosti.

V prostoru, ki je ustrezen z vidika privlačnosti in z vidika varovanja, lahko na podlagi funkcionalnih kriterijev opredelimo traso za gorsko kolesarjenje. Funkcionalni kriteriji so zaokroženost poti z več različicami, maksimalne strmine, maksimalna višinska razlika, pohodnost zemljišča in navezovanje poti na gostinske in turistične objekte.

Ko natančno proučimo vse te parametre, lahko na podlagi tega »potegnemo« traso kolesarske steze — ali pa jo odsvetujemo.

ODGOVORNOST NA POTI

Izhodišče pri kartiranju je, da se praviloma držimo obstoječih povezav v prostoru. Z njimi poskušamo povezati vse

zanimive točke in območja v zaključeno traso ali mrežo gorskih kolesarskih poti. Opredeljeno traso oziroma mrežo poti vrišemo na karto v merilu 1 : 25 000 do 1 : 75 000, odvisno od velikosti območja in željene natančnosti prikaza. S karte mora biti razvidna težavnostna stopnja trase (višinska razlika, maksimalni vzponi in dolžina trase), pomembnejši objekti in zanimivosti ob poti. Posamezne trase se lahko med seboj razlikujejo po tematiki (panoramsko turistične poti, orientacijsko tekmovalne poti itd.).

Seveda ne zadostuje, da traso samo vrišemo na zemljevid, temveč jo moramo na terenu markirati z ustreznimi usmerjevalnimi in opozorilnicami tablam ali znaki. Traso je potrebno na določenih mestih utrditi in zavarovati ter opremiti z dodatnimi ureditvami (počivališča, prostori za piknik itd.). Markacije naj bodo sicer opazne, vendar karseda nevsiljive in usklajene z naravnimi značilnostmi in kulturno tradicijo prostora. Enako velja za morebitne dodatne ureditve.

Označitev trase za gorsko kolesarjenje ne prinaša nikakršne zakonske odgovornosti do uporabnika. Določena zakonska obveznost za udeležence pa nastopi v primeru, ko nekdo organizira prireditev za gorske kolesarje.

Še vedno obstaja odprto vprašanje pridobivanja finančnih sredstev za urejanje, kartiranje in označevanje poti. Vsega bremena financiranja nikakor niso dolžni nositi le gozdarji, marveč je treba poiskati še druge, ki so zainteresirani za razvoj in usmerjanje te dejavnosti. To je predvsem proizvajalec koles, za katerega je pomembna popularizacija njegovega proizvoda; sledijo delovne organizacije, ki se ukvarjajo s turizmom in jim pomeni gorsko kolesarjenje popestritev ponudbe. Ne nazadnje je potrebno omeniti tudi možnost, da bi uporabniki vsaj posredno prispevali določen delež v okviru klubske članarine ali česa podobnega. Čeprav se zdi v naših razmerah samoumevno, da je rekreacija v naravi brezplačna, pa to za številne oblike rekreacije v tujini že dolgo ne velja več.

Upravni odbor PZS, ki se je 7. aprila sestel na svoji prvi seji v novem sestavu, je med drugim ugotovil naslednje: »Ob pojasnilu, da veljavna naročnina na Planinski vestnik trenutno krije le polovico stroškov posamezne številke, sprejemamo naslednji sklep: Naročnina na Planinski vestnik znaša v drugem trimesečju 60 dinarjev. Za naročnike, ki so že plačali celoletno naročnino, povečanje cene ne velja.«

Ker upravni odbor PZS ob tem ni razpravjal o naročnini do konca leta, ostaja impresum na drugi strani platnic nespremenjen. Ceno za drugo trimesečje vemo, za drugo polletje jo še čakamo.